

Studia Biblica Slovaca

Ročník 11

2019

Číslo 2

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník XI (2019), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Redakčná rada/Editorial board:

Georg BRAULIK, OSB (Wien, AT)	Libor MAREK (Detroit, US)
Jaroslav BROŽ (Praha, CZ)	Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)
Jeremy CORLEY (Dublín, IE)	Petr POKORNÝ (Praha, CZ)
Peter DUBOVSKÝ, SJ (Roma, IT)	Jaroslav RINDOŠ, SJ (Bratislava, SK)
Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)	Milan SOVA (Bratislava, SK)
Juraj FENÍK (Košice, SK)	Fides Iveta STRENKOVÁ, CJ (Prešov, SK)
Massimo GRILLI (Roma, IT)	Jozef TIŇO (Bratislava, SK)
Leslie HOPPE, OFM (Chicago, US)	František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie, SK)
Peter JUHÁS (Münster, DE)	Miroslav VARŠO (Košice, SK)
Branislav KĽUSKA (Ružomberok, SK)	Ian YOUNG (Sydney, AU)
Róbert LAPKO (Košice, SK)	

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín, SK)

Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)

Redaktor pre recenzie: Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)

Výkonná redaktorka: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, IT)

Za recenzovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Obálka: Karol Hájiček

Na príprave publikácie sa podieľali: Zuzana Očkajáková, Lionel Goh.

Príspevky v slovenčine, češtine a angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie: *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Preferované fonty písma pre hebrejštinu a gréčtinu sú SBL Hebrew and SBL Greek. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verzou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Spresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné na www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v dvoch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591 a *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 12/2019

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

e-ISSN 2644-4879

EV 3744/09

Žaltár Blažeja Oponického (1624) a inkulturácia viery

Svorad Zavarský

V tejto poznámke sa vyzdvihuje jeden zabudnutý skvost slovenskej literatúry a poukazuje sa na možnosť aplikácie konceptu inkulturácie v literárnovednej interpretácii. Ide tu skôr o schematický náčrt problematiky v podobe krátkych poznámok. Celý Oponického Žaltár si zasluhuje dôkladné filologicko-teologické spracovanie a istotne aj sprístupnenie širšej, nielen odbornej verejnosti.

Krátke predstavenie Žaltára Blažeja Oponického

V roku 1624 vydal Blažej Oponický (Blasius Apponi de Nagy Appon) vo Viedni latinskú básnickú parafrázu Žaltára s názvom *In divini et regii prophetae David triadem quinquagenariam seu psalterium interpretatio poetica*. Napriek tomu, že žalmovým parafrázam 16. a 17. storočia už venovali pozornosť viacerí slovenskí filológovia (E. Frimmová, D. Škoviera, E. Krasnovská)¹, vrcholné dielo tohto žánra² v našej staršej literatúre ostalo dosiaľ nepovšimnuté. Slovenský biografický slovník v kratučkom zázname hovorí o Blažejovi Oponickom veľmi neurčito ako o autorovi „veršovanej skladby“. Skutočnosť je však taká, že charakter Oponického parafrázy stopäťdesiatich žalmov nás plne

---

¹ Pozri DORUEA, O prekladoch Biblie, 19-33, 94-106; DORUEA, Slovenská, latinská a cirkevnoslovanská náboženská tvorba, 130-141.

² Žalmové parafrázy sú v novolatinskej literatúre tak hojne zastúpené a medzinárodný výskum im venoval už toľko pozornosti, že v súčasnosti sa v neolatinistike považujú za osobitný literárny žáner (porov. GREEN, Poetic Psalm Paraphrases, 461-469). O rozšírení tohto žánra priniesol údaje už J. A. Gaertner (1956), ktorý zaznamenal 96 rôznych titulov latinských žalmových parafráz v rokoch 1500 až 1620 (GAERTNER, Latin Verse Translations, 293-300). Jeho údaje už r. 1959 doplnil W. L. Grant (Neo-Latin Verse Translations, 207-208). Gaertnerov a Grantov prieskum priniesol určite len veľmi neúplné informácie.

oprávňuje nazvať jeho autora slovenským Georgeom Buchananom³. Môžeme povedať, že aj tento prípad je symptomatický pre stav poznania našej kultúrnej minulosti – stále o nej vieme žalosťne málo.

Životopisné údaje o Blažejovi Oponickom nám zatiaľ chýbajú; nepoznáme ani roky narodenia a úmrtia. Vieme len, že r. 1648 už istotne nebol medzi živými, keďže jeho manželka Barbora Šeréniová sa vtedy spomína ako vdova. Bol majiteľom panstiev Preseľany (hrad Oponice) a Cerová (hrad Korlátka) a zastával úrad hontianskeho župana. Okrem toho vlastnil majetky na Morave, kde sídlil aj rod jeho manželky. Napriek jeho hungarizovanému šľachtickému predikátu (Apponi de Nagy Appon) nemáme dôvod pochybovať o jeho príslušnosti k slovenskému etniku⁴.

Blažej Oponický nečlení svoj Žaltár na päť kníh podľa židovskej tradície, ako bolo v tom čase štandardne zvykom v protestantskom prostredí. Jeho parafráza pozostáva z troch častí po päťdesiatich žalmoch (*quinquagenae*) v súlade s dobovou praxou katolíckych autorov⁵. Róbert Bellarmín – ktorého výkladu žalmov (*Explanatio in Psalmos*) sa Oponický pridržiava vo svojich parafrázach – dokonca explicitne popiera opodstatnenosť židovského členenia Žaltára na päť kníh. V tomto trojitom členení môžeme vidieť konfesionalný (implicitne polemický) rozmer Oponického prebásnenia žalmov.

Je isté, že Oponický poznal a mal k dispozícii aj niektoré skoršie latinské parafrázy Žaltára, čo môžeme takmer s istotou povedať o dielach G. Buchanana a H. Eobana Hessa⁶. Už znenie jeho parafrázy prvého žalmu totiž svedčí o inšpirácii obidvoma spomenutými autormi: Oponický na jednej strane začína

³ George Buchanan (1506 – 1582), škótsky humanista, ktorého parafráza 150 žalmov sa všeobecne považovala a stále považuje za vrcholné dielo v žánri žalmových parafráz.

⁴ Branislav Varsik (*Národnostný problém*, 1936, 91) uvádza, že v matrike trnavského jezuitského gymnázia sú v r. 1636 Blažej, Peter a Štefan „*Apponi nobiles Ungari de Nagy-Appony*“ zapísaní ako „*Slavi*“, teda Slováci. Nevieme presne, aký príbuzenský vzťah bol medzi týmito tromi principistami a naším Blažejom.

⁵ Sv. Tomáš Akvinský (*Prooemium in Psalmos*) uvádza tri spôsoby delenia Žaltára, z ktorých posledný je ten, že celá kniha sa člení na tri diely po päťdesiat žalmov: „*Tertia distinctio est, quia Psalmi distinguuntur in tres quinquagenas; et haec distinctio comprehendit triplicem statum populi fidelis... poenitentiae... iustitiae... Tertia laudem gloriae concludit aeternae.*“ [Tretie rozdelenie je (také), že žalmy sa delia na tri päťdesiatky; a toto rozdelenie zahŕňa v sebe trojaký stav veriaceho ľudu... (stav) pokánia... (stav) spravodlivosti... Tretia (päťdesiatka) obsahuje chválu večnej slávy.]

⁶ Hessovo (1488 – 1540) prebásnenie predstavuje najznámejšiu a najautoritatívnejšiu protestantskú parafrázu Žaltára.

prvý žalm slovami „*Foelix o nimium foelix*“ rovnako ako Eobanus Hessus, no na druhej strane uzatvára jeden z úvodných hexametrov spojením „*contagio turbae*“, ktoré prevzal od Buchanana. Oponický pre prvý žalm zvolil aj rovnaké metrum ako jeho škótsky vzor – daktylský hexameter (Hessus celý Žaltár prebásnil v elegickom distichu).

Treba zdôrazniť: Okrem toho, že Žaltár Blažeja Oponického predstavuje prvú parafrázu všetkých stopäťdesiatich žalmov v slovenskej literatúre, z literárneho hľadiska je dielo pozoruhodné najmä veľkou bohatosťou použitých metrických foriem. Práve táto črta spája Blažeja Oponického priamo s Georgeom Buchanonom.

Každú z troch kníh svojho Žaltára (*Quinquagena prima, secunda, tertia*) autor otvára prológom v lyrickom metre. V prvom prológu kladie Oponický analógiu medzi dielom, na ktoré sa podujal, a tragickým mýtickým príbehom Faethóna a Héliá (Foiba, Apolóna). Reagujúc na potenciálnu námietku, že jeho opovážlivé „pokúšanie“ božských výšin (interpretácia žalmov) sa môže skončiť podobne ako Faethónova jazda, obhajuje svoje počínanie istotou o Božej добрote a veľkou túžbou zdržiavať sa v Božej blízkosti. V Oponického veršoch rezonuje napätie medzi klasickým kultúrnym dedičstvom a kresťanskou, biblickou tradíciou:

<i>Me me paterni Numinis unicus Amor coegit cedere Thespijs Antris... linquere teque Phoebe...</i>	Mňa jedine láska k nebeskému Otcovi donútila odísť z thespijských jaskýň... a opustiť teba, Foebus...
--	---

Prológ k tretej knihe (päťdesiatke) Žaltára je zas osobitne cenný najmä preto, lebo autor nám v ňom zanechal údaj o mieste vzniku tejto jedinečnej literárnej pamiatky:

<i>Me Castris Aponis sidereo iugo Altricis vltra limina Preszliae Belli metu, grandi & solutum Pernicie, placidae Camoenae Texere...</i>	Mňa na nebotyčnom vrchu, kde stojí Oponický hrad – za chotárom Preselian, našej živiteľky – pokojamilovné múzy chránili pred hrôzou vojny a pred záhubou...
--	---

Na vysvetlenie treba dodať, že Oponického Žaltár vznikol v čase Betlenovho povstania.

Okrem troch prológov obsahuje kniha aj ďalšie paratexty: úvodnú dedikáciu a záverečné pranie (*votum*) uhorskému kráľovi a cisárovi Ferdinandovi II. a tiež komendačné básne od študentov jezuitského gymnázia

a univerzity vo Viedni⁷. Skutočnosť, že komendačné básne pochádzajú z pera akademickej mládeže (*iuventutis academicae*), nás oprávňuje predpokladať, že aj sám autor bol zhruba v rovnakom, teda mladistvom veku. Dedikácia a záverečné *votum* kladú paralelu medzi Ferdinandom II. a „svätým“ kráľom Dávidom, čím je vlastne celé dielo vsadené do kontextu prototypického (či archetypálneho) myslenia o dejinách, resp. dianí v ľudskej spoločnosti. Táto klasicko-biblická syntéza náhľadu na historické dianie (každé dianie sa interpretuje na pozadí dávneho – klasického alebo biblického – prototypu a zmysel dejín spočíva v napĺňaní ideálu, resp. archetypálnej formy) bola silno príznačná pre literárnu tvorbu v období renesancie a baroka⁸. Dá sa povedať, že ide o jednu veľkú tému v dejinách inkulturácie viery. V konkrétnom prípade Žaltára Blažejja Oponického to znamená: Ferdinand II., rovnako ako biblický kráľ Dávid, má byť (resp. už je) Bohom vedený a s Bohom v modlitbe (žalmoch) spojený vojvodca (proti povstalcovi a proti Turkom). Oponického dedikácia však obsahuje aj osobný rozmer: autor sa vyznáva, že prebásnenie (a teda aj meditácia) žalmov mu bolo útočiskom a útechou v čase nepokojov a skazy rodnej vlasti.

Interpretačné vyhlídky

Napriek tomu, že o novolatinských žalmových parafrázach jestvuje bohatá literatúra – a to až natoľko, že už sa všeobecne považujú za osobitný literárny žáner – ich *raison d'être* sa v novolatinskej filológii dosiaľ, zdá sa mi, interpretuje príliš plytko. Štandardná príručka novolatinských štúdií dosť lakonicky poznamenáva, že „pre nejedného humanistu bolo výzvou previesť žalmy do lyrických či elegických veršových foriem“⁹. Ijsewijnovo hodnotenie prevzala aj slovenská neolatinistika a posunula ho ďalej v tom zmysle, že žalmové parafrázy ponúkali ambicióznym poetom priestor pre prezentáciu

---

⁷ Hodno upozorniť najmä na komendačné verše od bratov Jána (1606 – 1666) a Františka (1608 – 1674) Lipaiovcov, z ktorých Ján sa neskôr stal prvým uhorským (i slovenským) pomológom. Obaja boli bratmi Juraja Lipaia (1600 – 1666), ostrihomského arcibiskupa.

⁸ V ostatnom čase sa tejto problematike venovala sústredená pozornosť na konferencii *Renaissance Prototypes: Tensions of Past and Present in Early Modern Europe* (Oslo, 28. – 30. 9. 2016) [online]. Dostupné na internete: <http://renessanseforum.no/conference/index.html>. Pozri aj ZAVARSKÝ: Some Notes, 376.

⁹ IJSEWIJN-SACRÉ, *Companion*, 108.

svojich literárnych zručností¹⁰. Hoci najnovšia syntéza problematiky povyšuje žalмовé parafrázy na plnohodnotné básne v pravom zmysle slova – teda poukazuje na to, že v súvislosti s nimi nie je správne hovoriť „len“ o parafrázach – zmysel ich existencie sa ani tu dostatočne neosvetľuje¹¹.

Je žiaľ profesionálnou „chorobou“ mnohých literárnych historikov, že vlastné vyjadrenia autora často interpretujú s akýmsi „zhovievavým“ nadhľadom. Som presvedčený, že táto hyperkritická skepsa, či skôr ostrážitosť („len aby sme sa nedali oklamať literárnym toposom“), je neraz na veľkú škodu samého poznania staršej literatúry a jej autentickej interpretácie. Len čo totiž začneme k autorovi pristupovať s rešpektom – nie *a priori* so zámerom hodnotiť, ale s úprimným úmyslom pochopiť – zaraz sa nám otvoria nové a prekvapujúce možnosti interpretácie.

Práve koncept inkulturácie viery by mohol poskytnúť vhodný kľúč pre interpretáciu či skôr základné pochopenie zmyslu mnohých novolatinských diel. To si však vyžaduje najprv dobre naštudovať myslenie o inkulturácii, utriediť pojmy a na pozadí poznania o novolatinskom literárnom dedičstve identifikovať vzťahy medzi týmito pojmi a utvoriť z nich systém, ktorý by novolatinskej filológii poskytol interpretačný kľúč. Tu poukážeme len na niektoré aspekty, ktoré sa z tohto hľadiska javia perspektívne.

1. Podľa L. Csontosova viera smeruje k tomu, aby sa historicky konkretizovala¹². Toho jasným dokladom sú aj mnohé novolatinské (cca 16. – 18. storočie) literárne diela rozličných žánrov. Aktualizácia a aplikácia evanjeliového (či vôbec biblického) posolstva v konkrétnych situáciách (spoločenských, politických atď.) je trvale prítomným znakom tejto literatúry. Ak jej náboženský rozmer prestaneme (anachronicky) vnímať ako topos alebo literárnu či spoločenskú konvenciu, priblížime sa k autentickému porozumeniu.

2. Encyklika *Redemptoris missio* poukazuje na skutočnosť, že už apoštol Pavol pri ohlasovaní viery používal prostriedky antickej kultúry (RM 25). Neskorší kultúrny vývoj, no najmä fenomén novolatinskej kultúry spojený s cieľavedomým nadväzovaním na antickú tradíciu môžeme vnímať ako pokračovanie a rozvinutie pavlovského modelu do čo najširších sfér kultúry. Tá istá encyklika ďalej definuje rôzne oblasti, v ktorých sa realizuje inkulturácia (RM 37); z nich dve sú zaujímavé z nášho pohľadu: nové sociálne svety a fenomény („nemožno zanedbávať tie centrá, kde vyrastá takpovediac nové

¹⁰ ŠKOVIERA, Parafráza žalmu 103, 130.

¹¹ Porov. GREEN, Poetic Psalm Paraphrases, 462-463.

¹² CSONTOS, Úvod do filozofie kultúry, 170.

ľudstvo“) a moderné areopágy („symbol pre nové sektory, kde treba hlásať evanjelium“). Z hľadiska novolatinskej filológie nové centrá či sociálne svety predstavujú napr. humanistické vzdelávacie inštitúcie a moderný areopág môžeme vidieť v intelektuálnej sieti *res publica litteraria*.

3. Najnovšie apoštolská exhortácia *Evangelii gaudium* upozorňuje na to, že v procese inkulturácie (vyjadrenie viery pomocou jazyka novej kultúry) ide aj o apologetiku viery; že totiž niektoré nové kategórie myslenia sa stávajú nástrojmi evanjelizácie (EG 132). Môžeme uvažovať nad tým, že aj v prípade novolatinskej kultúry sa vyjadrovacie prostriedky založené na klasickej antickej forme (v Oponického prípade ide o metrický systém, mytologický pojmový aparát a pod.) – ktoré sa v tom čase vnímali ako najmodernejšie – stávali nástrojom aktualizácie a modernizácie náboženského obsahu, čo ho zrejme robilo prijateľnejším, zrozumiteľnejším, atraktívnejším pre isté vrstvy spoločnosti.

Na druhej strane sa môžeme pýtať, či spájanie klasickej formy s kresťanským obsahom nemalo za cieľ očistu alebo zdokonalenie tejto formy. E. Krapka v štúdiu o teologických základoch inkulturácie pripomína, že hodnoty, ktoré sa nachádzajú v jednotlivých kultúrach, treba vnímať ako Božie dary¹³, no zároveň výstižne poukazuje na to, že „Boh vyvádza svoj ľud z prostredia kultúry deformovanej hriechom“.¹⁴ V dogmatickej konštitúcii *Lumen gentium* sa píše: „Cirkev sa... pričiňuje o to, aby čokoľvek dobré, čo sa nachádza v ľudských myšliach a srdciach... ozdravelo, povznieslo sa a dozrelo na Božiu slávu“ (LG 17). Na záver svojej štúdie Krapka ponúka obraz nebeského Jeruzalema (Zjv 21,24-26): „Jeho brány sa cez deň nezavru a noci tam nebude. A budú doň prinášať slávu a bohatstvo národov“, a zároveň píše, že evanjelium má oživovať a zjednocovať kultúru a pretvárať ju v „nové stvorenie“ (2Kor 5,17), vyzývajúc k angažovanosti v transformácii a vývoji nových kultúr¹⁵. V tomto zmysle môžeme azda hľadiť aj na literárne dielo Blažeja Oponického ako na jeho angažovanosť v procese vývoja novej kultúry, ako na jeho nasadenie v pretváraní kultúry v „nové stvorenie“.

4. Dokumenty magistéria Cirkvi zdôrazňujú celostnú inkulturáciu, ktorá sa má vzťahovať na celý Boží ľud (porov. RM 54). V prípade novolatinskej literatúry však ide o špecifický druh inkulturácie, v tom je podstatný rozdiel a špecifikum. Ide tu o istý konkrétny sektor kultúry a o konkrétnu sociálnu

---

¹³ KRAPKA, Teologické základy inkulturácie, 125.

¹⁴ KRAPKA, Teologické základy inkulturácie, 126.

¹⁵ KRAPKA, Teologické základy inkulturácie, 129.

skupinu Božieho ľudu. To je aspekt, ktorý v našom prípade problematiku zužuje. Zároveň nám ale koncept inkulturácie ponúka aj iný aspekt, ktorý umožňuje na konkrétne dielo novolatinskej literatúry nahliadať zo širšieho kontextu: L. Csontos totiž definuje trojitú štruktúru inkulturácie, ktorej jednotlivé fázy nemusia nutne nasledovať v chronologickom poriadku¹⁶. Tak môžeme konkrétny prejav inkulturácie v istom historickom momente vnímať ako súčasť širšieho, nielen vývinového celku.

Už aj týchto zopár podnetov otvára priestor pre nejednu otázku. Z naznačených súvislostí je celkom zrejmé, že interpretačný kľúč odvodený z tohto základu by priniesol neporovnateľne hlbší, bohatší, objektívnejší, modernejší a vyspelejší pohľad na novolatinské žalmové (a vôbec biblické) parafrázy než jednoduché konštatovanie, že „žalmy sa pre ambiciózných poetov stali priestorom na prezentovanie vlastných ambícií“. Skúmanie procesu inkulturácie z pohľadu novolatinskej literárnej kultúry môže istotne priniesť podnety aj pre evanjelizáciu kultúry dneška.

Celkom na záver treba zdôrazniť, že výskum v oblasti latinskej literatúry 16. – 18. storočia (t. j. novolatinská filológia) v záujme adekvátnej interpretácie oslobodenej od anachronických nedorozumení nevyhnutne potrebuje spoluprácu s teologickými disciplínami, predovšetkým s biblistikou, keďže biblické konotácie sú v tejto literatúre prakticky všadeprítomné, či už ide o poetické žánre, historiografiu, prírodné vedy alebo priamo o teologické diela, ktoré sú bohato zastúpené, no dosiaľ ostávajú celkom mimo záujmu literárnych historikov¹⁷.

Ukážka (Blažej Oponický: Žalm 69)

Žalm 70 (69) prebásnil B. Oponický v sapfickej strofe. Zachoval antitetickú štruktúru pôvodiny (Nech sa hanbia a červenajú tí... – No nech jasajú a radujú sa z teba tí...), ktorá v Oponického parafráze znie: Hanba na lotrovské hlavy, preč s ich pýchou – Tvoje však deti hrdo nech zodvihnú hlavu. Oponický antitétu zvýraznil aj pomocou jazykových prostriedkov (*Fronte dejecta – Fronte sublata*; v preklade som použil slovo „hlava“). Z gramatického hľadiska zaujímavá

¹⁶ CSONTOS, Úvod do filozofie kultúry, 179-180.

¹⁷ Autor tohto príspevku obhájil r. 2010 dizertačnú doktorskú prácu *Opuscula polemica* Martina Sentivániho (1699 – 1705) venovanú filologickým otázkam polemickoteologického diela uvedeného slovenského jezuita. Práca je zatiaľ dostupná len v rukopise.

je Oponického voľba predložky *in causale* s akuzatívom (... *celera citatos / in preces gressus*)¹⁸, ktorá je zrejme motivovaná akuzatívnou väzbou v pôvodine (*in adiutorium meum intende*). Ďalšou gramatickou zvláštnosťou je väzba *sub profundum* namiesto štandardnej väzby *in profundum*, ktorá by však s predchádzajúcim slovom (*age*) tvorila nepríjemný hiát, a preto ju autor nahradil. Osobitne pozoruhodné je Oponického zdôraznenie (až v dvoch strofách) strachu a údesu nepriateľov. O strachu sa nehovorí ani v texte Vulgaty, ani v Septuaginte. Zato však znenie niektorých hebrejských rukopisov, ako aj hebrejské znenie paralelného Žalmu 40, obsahuje variant s významom „nech sú vydesení“¹⁹. Oponického dôraz na strach by mohol svedčiť o tom, že autor pracoval aj s hebrejským znením žalmu; o to viac, že ani Oponického vzory (Buchanan, Hesus) vo svojich parafrázach motív strachu nepoužili. Krátke zhrnutie obsahu žalmu prevzal Oponický doslovne od Róberta Bellarmína²⁰. Autor sa pridrižava aj Bellarmínovej exegézy, čo je zrejme z jeho veršov: „Nech zrazí ich strach, keď nevinný slávne / Zo smrti vstane“. Ani motív Kristovho vzkriesenia parafrázy od Buchanana a Hessa neobsahujú.

---

¹⁸ K použitiu predložky *in causale* v Biblii pozri PANCZOVÁ, *Vplyv Biblie*, 83-90.

¹⁹ HROBŇ, *Žalmy*, 538.

²⁰ BELLARMINUS, *Explanatio in Psalmos*, 496.

PSALMVS LXIX.

Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina.

ARGUMENTVM.

Oratio est Christi in Cruce pendentis pro salute sua, id est, pro celeri resurrectione corporis sui, & pro salute populi sui, quod est etiam corpus, sed mysticum.

*O Salus orbis celera citatos
In preces gressus, ades ô laborum
Dulce lenimen mihi sisque præsto
Ritè vocanti.
Fronte dejecta positoque fastu
Turpis eludat pudor, & supinus
Occupet sontes metus innocentis
Morte reuicta.
Territos sædam dare terga coge
In fugam nullo reuocata jure,
Quos meo dirus capiti nocendi
Perculit æstus.
Ocyus versos age sub profundum,
Qui per effusos mala nostra rident
Plausibus vanis Genitor cachinnos,
Plausibus Euge.
Fronte sublata tua sed propago,
Quam tui seruans amor atque cultus
Arctius vinxit tibi plaudat, almis
Ludat & hymnis.
Vindicis Numen canat, & salutis
Laudet impensæ decus, efferatque,
Reddat & clarum Patris orbe Nomen
Numen & unum.
Heu inops, languens, ope destitutus
Patris exspecto properum leuamen:
O salus Orbis celera citatis
Ocyus alis.*

ŽALM 69 (70)²¹

Bože, príď mi na pomoc; Pane, ponáhľaj sa mi pomáhať.

HLAVNÁ MYŠLIENKA

Žalm je prosbou Krista ukrižovaného za svoju záchranu, t. j. za skoré vzkriesenie svojho tela a za spásu svojho ľudu, ktorý je tiež telom, ale mystickým.

*Príďže čoskoro, Záchrana zemekruhu,
zrýchli sem krok, ak počuješ prosbu úpenlivú,
útrap, ó, sladká úľava, príďže ku mne.*

Volám ťa súrne.

*Hanba na lotrovské hlavy, preč s ich pýchou,
nechže ich potupa strápní a k zemi rýchlo
nech zrazí ich strach, keď nevinný slávne
zo smrti vstane.*

*Na útek zažeň zdesených, na útek trápný,
aby už na návrat nemali dôvod žiadny,
zažeň ich, s pekelnou vervou sa pustili do mňa,
že ma raz zlomia.*

*Zraz ich rýchlo, do hlbín, Otče, zmietni
tých, ktorým pre moje nešťastie strašne som smiešny,
tých, čo jasajú, rehlia sa, kričia: „Super!“*

Jasajú: „Super!“

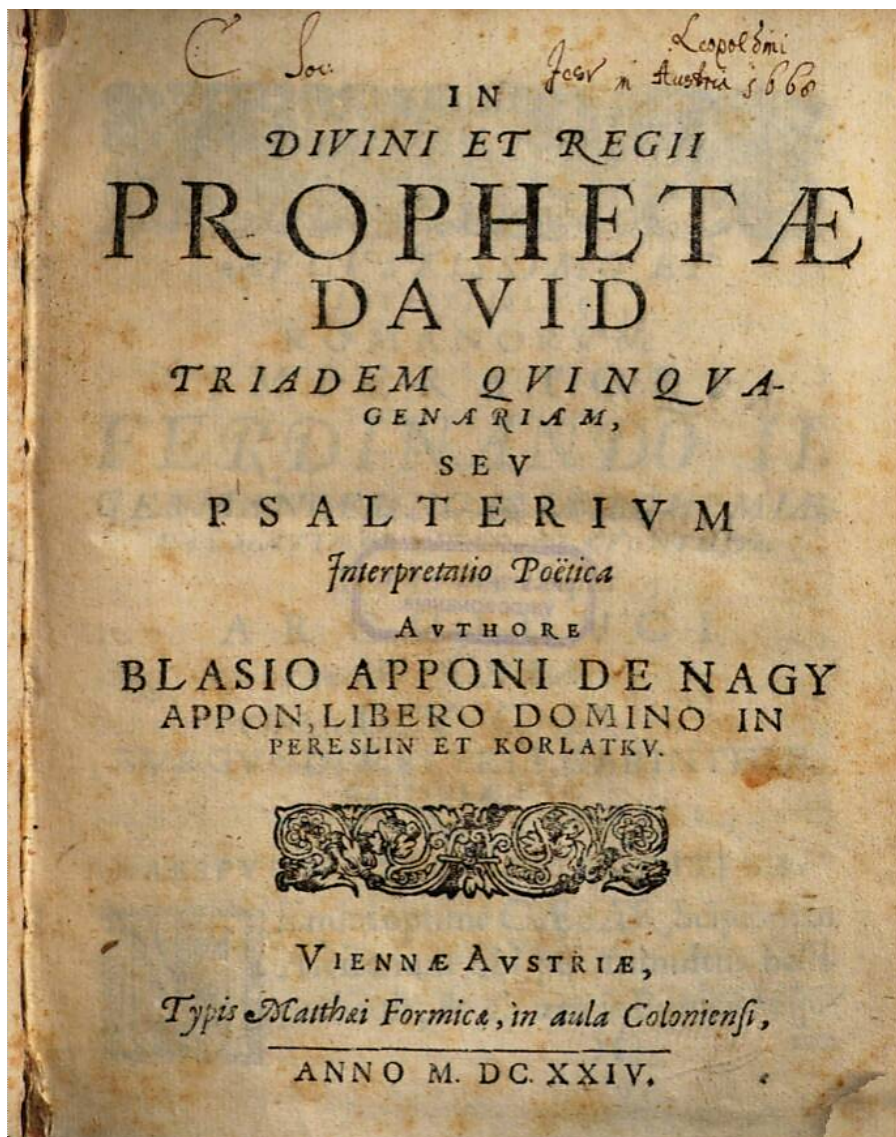
*Tvoje však deti hrdo nech zodvihnú hlavu,
synov si pre lásku zachovaj, aj pre ich úctu pravú,
títo k Tebe sa vinú, nech žiaria a krásnou
chvália Ťa básňou.*

*Títo nech velebia Zástancu, svojho Boha,
pre hojnú spásu ich pieseň nech do neba volá,
nechže na zemi oslávia Otcovo meno a chvália
jedného Kráľa.*

*Ja však, oj, biedny, hynúci, bez posily
čakám tu čochvíľa úľavu, Otče milý.
Záchrana sveta, nemeškaj, príchod svoj zrýchli
na krídlach rýchlych.*

---

²¹ Preklad autora.

Obrázok: Titulný list Žaltára Blažeja Oponického

Zoznam použitej literatúry

- AKVINSKÝ, Tomáš: *Prooemium in Psalmos*. (Corpus Thomisticum) [online]. [cit. 07-12-2019]. Dostupné na internete: <http://www.corpusthomisticum.org>.
- BELLARMINUS, Robertus: *Explanatio in Psalmos*, Romae: Apud Bartholomaeum Zanettum, 1611.
- CSONTOS, Ladislav: *Úvod do filozofie kultúry*, Bratislava: Teologický inštitút Aloisianum Trnavskej univerzity v Trnave, 1996.
- DORULA, Ján (ed.): *O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov*, Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 1997.
- DORULA, Ján (ed.): *Slovenská, latinská a cirkevnoslovanská náboženská tvorba 15. – 19. storočia*, Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2002.
- FRIMMOVÁ, Eva: Žalmy v slovenskej renesančnej a humanistickej poézii. In: Ján Doruľa (ed.): *O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov*, Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 1997, 94-106.
- GAERTNER, J. A.: Latin Verse Translations of the Psalms, 1500-1620, *HTR* 49/4 (1956) 271-305.
- GRANT, W. L.: Neo-Latin Verse Translations of the Bible, *HTR* 52/3 (1959) 205-211.
- GREEN, P. H. R.: Poetic Psalm Paraphrases. In: Philip Ford – Jan Bloemendal – Charles Fantazzi (eds.): *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World. Macro-paedia*, Brill: Leiden – Boston, 2014, 461-469.
- HROBOŇ, Bohdan (ed.): *Žalmy 51–75* (KSZ 5), Trnava: Dobrá kniha, 2017.
- IJSEWIJN, Jozef – SACRÉ, Dirk: *Companion to Neo-Latin Studies*. Part II.: Literary, linguistic, philological and editorial questions, Leuven: Leuven University Press, 21998.
- KRAPKA, Emil: Teologické základy inkulturácie. In: Ladislava Csontos (ed.): *Nová evanjelizácia. Zborník sympózia s medzinárodnou účasťou. 4. ročník*, Bratislava: Dobrá kniha, 1995, 124-129.
- KRASNOVSKÁ, Elena: O jazyku žalmov v Blossiovom preklade a v kamaldulskom preklade Biblie. In: Ján Doruľa (ed.): *O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov*, Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 1997, 19-33.
- PANCZOVÁ, Helena: *Vplyv Biblie na kresťanskú latinčinu. Grécizmy a hebrejizmy pri používaní predložky in*, [s. l.]: Dobrá kniha, 2002.
- ŠKOVIERA, Daniel: Prafráza žalmu 103 od humanistu Jána Bocatia. In: Ján Doruľa (ed.): *Slovenská, latinská a cirkevnoslovanská náboženská tvorba 15. – 19. storočia*, Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2002, 130-141.
- VARSÍK, Branislav: *Národnostný problém Trnavskej univerzity*, Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova, 1936.
- ZAVARSKÝ, Svorad: Some Notes on I. F. X. Cetto's Collection of Thirty-Nine Panegyrics on St. Ladislav (Vienna, 1655–1693). In: Martin Homza – Ján Lukačka – Neven Budak (eds.): *Slovakia and Croatia I. Historical Parallels and Connections (until 1780)*, Bratislava – Zagreb: Filozofická fakulta Univerzity Komenského – Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013, 372-380.

Zhrnutie

Táto poznámka upozorňuje odbornú verejnosť na existenciu novolatinskej parafrázy stopäťdesiatich žalmov od Blažeja Oponického, ktorá vyšla tlačou vo Viedni r. 1624. Ide o zabudnutý skvost staršej slovenskej literatúry, ktorý vďaka svojej metrickej pestrosti predstavuje stredoeurópsky pendant k známej žalmovej parafráze Georgea Buchanana. Autor poznámky poukazuje na koncept inkulturácie viery, ktorý má potenciál stať sa zmysluplným interpretačným kľúčom novolatinských biblických parafráz.

Kľúčové slová: Blažej Oponický, Žaltár, parafráza, novolatinská literatúra, inkulturácia viery.

Summary

The present note highlights Blasius Aponi's Latin paraphrase of the 150 psalms, a forgotten masterpiece of Slovak Neo-Latin literature, published in 1624. On account of its metrical richness, the work can be said to represent a Central European parallel to George Buchanan's rendering of the psalms into Neo-Latin verse. The author draws on the concept of inculturation of faith which, as he suggests, could be effectively used to provide meaningful and authentic interpretation of Neo-Latin biblical paraphrases.

Keywords: Blasius Aponi de Nagy Appon, Book of Psalms, Paraphrase, Neo-Latin, Inculturation of Faith.

Mgr. et Mgr. Svorad Zavorský, PhD.
Societas studiis Slavo-Latinis provehendis
Pavla Horova 24
841 08 BRATISLAVA, Slovakia
svoradzavarsky@gmail.com

Obsah

Štúdie

Tobias HÄNER

Jób, obeť irónie. Lingvistické prehodnotenie Jób 1,10 v jeho kontexte 87-102

Eubomír MAJTÁN

Timotej a *charizma* v 1Tim 4,14. Ratifikácia alebo transfer pri vkladaní rúk starších? 103-119

Giovanni Claudio BOTTINI

Kontinuita a inovácia v biblickej tradícii. Eliáš od 1Kr 17–18 po Jak 5,17-18 120-129

Poznámky

Jaroslav RINDOŠ

Grécky genitív *εὐδοκίας* u Lk 2,14 130-135

Svorad ZAVARSKÝ

Žaltár Blažeja Oponického (1624) a inkulturácia viery 136-148

Recenzie 149-163

Správy a oznamy 164-170

Contents

Treaties

Tobias HÄNER

Job, Victim of Ironies. A Linguistic Reevaluation of Job 1:10 in
its Context 87-102

Lubomír MAJTÁN

Timothy and *Charisma* in 1 Tim 4:14: A Recognition or
A Transfer through the Laying on of Hands by the Elders? 103-119

Giovanni Claudio BOTTINI

Continuity and Innovation in Biblical Tradition:
Elijah from 1 Kgs 17–18 to Jas 5:17-18 120-129

Notes

Jaroslav RINDOŠ

The Greek Genitive εὐδοκίας in Luke 2:14 130-135

Svorad ZAVARSKÝ

The Book of Psalms by Blasius Aponi de Nagy Appon (1624)
and the Inculturation of Faith 136-148

Reviews 149-163

Communications and References 164-170